

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за присъждане на ОНС „доктор” в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки

**Тема на дисертацията: „Електронната журналистика:
история, специфика, развитие”**

АВТОР НА ДИСЕРТАЦИЯТА: Ралица Филипова, докторант на НБУ

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. дсн Снежана Попова, СУ „Св. Климент Охридски”

Дисертационният труд на Ралица Филипова попада сред текстовете, отразяващи повишеното изследователско внимание към технологичната и медийна промяна и нейните социални измерения. Трудът е интересен по две основни причини: стремежът на авторката да представи електронните медии, традиционни и нови, в единна мисловна нишка и да ги разгледа именно като трансмисия на журналистически послания. Чрез първия избор в дисертацията се отбягват определени изкуствени противопоставяния, чрез втория индиректно се споделя тревогата около развитието на съвременните медии в страни от ролята им на социалноотговорен посредник.

Широко формулираното заглавие включва в себе си намерение за търсене на „посоката” – за осмисляне на медийните развития в тяхната последователност и, по този начин, за участие в актуалния дебат за перспективата на медиатизирания свят. В увода на дисертацията обаче изследователската програма се набелязва съвсем общо, спестени са обосновки на конкретни изследователски избори и съображения около употребата на понятия. Читателят намира отговори на възникващи въпроси в хода на изложението, където става ясно, че визията на авторката е в най-голяма близост до идеята за трансформирането на една медия в/чрез друга – „медиаморфоза” по Р. Фидлър, определена от него самия като „не толкова теория, колкото обобщен начин на мислене за технологичната еволюция на средствата за комуникация”. Може да се добави, че става дума за един от възможните днес разкази за медиите, който във всеки случай е по-скоро оптимистичен, но може да се развива като „умерено

оптимистичен”, когато съдържа важни предупреждения. Може да се напомни също, че визията за медиите и комуникацията по един или друг начин винаги е свързана с определен възглед за обществото.

Дисертацията е разгърната на 253 страници и е построена в седем основни глави. Ползвайки класическото разделяне на медиите на печатни и електронни, в първите четири глави авторката проследява техническите предпоставки за развитието на електронните и се спира последователно на радиото, телевизията и интернет. Следващите три глави акцентират по-специално връзките на медии и общество в три аспекта: модели на медийно функциониране, критическо отношение към медиите, дигитално бъдеще на медиите. Като цяло изложението разчита на натрупването, вътрешните съпоставителни срезове и рефрените, за сметка на ясните етапни обобщения, експлицираните сравнения, формулирането на тенденциите. Иначе казано, Ралица Филипова избира да разчита на много внимателен читател, който я следва до постигането на цялост, в която би следвало да прозират закономерностите на изучаваните трансформации.

В по-горе скицираната структура намирам основания за едно условно разделяне на труда на две многосъставни части, което би улеснило изложението в настоящата рецензия.

В първата (главите I-IV) радиото, телевизията и интернет са представени като последователно появяващи се и взаимно повлияващи се комуникационни средства. За всяка от трите медии анализът се разгръща по единна схема с пет стабилни елемента. Като следвам избраната от авторката схема, спирам се най-напред на *връзките между технологичния прогрес и медийното развитие*. Ралица Филипова ги проследява много внимателно и показва как техническите открития отключват последователно нови и нови възможности и приложения на медиите. В това повествование лично на мен ми липсват акценти. Поради отсъствието им встрани от вниманието остават УКВ излъчването при радиото (което би прецизирало разсъжденията за форматните програми) и появата на дистанционното (първото оръжие срещу програмната линейност на традиционната телевизия), а кабелният способ за разпространение (привидан преди десетилетия като революционно скъсване с масовостта на медията) е по-

скоро само споменат. Успешно са потърсени обаче обратни влияния на интернет върху функциониращите в новата среда традиционни радио и телевизия. *Спецификата* на медиите е изявена в аспекта ѝ на „изразност”. Телевизионната специфика е многопосочно изведена и анализирана до детайли; на този фон интернет е показан по-скоро чрез общи принципи, които се отнасят и до журналистиката в мрежата, а изразната система на радиото е представена чрез класификация, която в добрия случай остава спорна. *Журналистическите професии* в радиото и телевизията са описани с видимо познаване на ансамбъла от практикувани творчески дейности, но обстоятелството, че се работи с „професия”, а не с роля/превъплъщение, прави трудно пренасянето на разсъжденията към интернет. В анализа на *жанровете*, схванати основно като журналистически, има идеи, които заслужават доразвиване – например, типологизирането на жанровете във връзка с персонификацията. Утвърдената иначе класификация, в която са представени жанровете обаче, остава недостатъчно чувствителна включително към журналистическите развития в модерните традиционни медии. В размислите над *функциите* присъстват редица любопитни сравнения – между телевизионните сериали и определен тип интернет игри, между механизмите на влияние при масовата телевизия и при интернет. Вероятно заради ограничаването на изследователската задача още от заглавието, авторката отбягва да посегне към границите, отвъд които медиите практикуват инфотеймънт, едютеймънт и пр. хибриди.

В условно обособената втора част на труда (главите V-VII) най-напред се прави преглед на исторически сложилите се *медийни модели* (в дисертацията – организационни и професионални модели). Струва ми се, че тук авторката би развила по-добре вижданията си за медийните процеси в бивши тоталитарни страни и за възможното участие на държавата в защита на обществения интерес, ако бе взела предвид и други съществуващи систематизации на моделите. В този раздел интернет е видян като територия на свободния пазар, в която по естествен път се настаняват саморегулационните норми и самозащитните потребителски практики. Така Ралица Филипова логично отвежда вниманието към потребността от критическо отношение към медиите. В раздела за *медийната*

грамотност, един вид неотменим елемент на всички предимно оптимистични визии за технологичното развитие на медиите, личи много добро познаване на комуникационните практики на детската и младежка аудитория. Като възможна перспектива за „справяне” с информационния прилив, а и донякъде за оцеляване в неговите условия, е подчертан творческият аспект на медийната грамотност. Разделът за *дигиталното развитие на медиите* е закономерно центриран отново върху технологиите и завършва с отворен финал под заглавието „Как съдържанието ще догони количеството?”. В този неголям подраздел са представени някои от основните изследователски вълнения на докторантката.

В обобщение:

Сред постиженията на Ралица Филипова бих изтъкнала най-напред самия опит за съпоставително медиазнание, макар ограничен в сферата на електронните медии. В този смисъл работата систематизира огромна информация и успява да представи взаимните влияния между медиите в единна линия на развитие. Сериозният акцент върху технологичните изменения изглежда обясним, доколкото тяхното доста стабилно датиране дава основания за поставянето на редица процеси в хронологичен ред. Споделеният от авторката „технологичен оптимизъм”, намерил израз в редица често повтаряни в текста твърдения (че хората имат все по-голяма нужда от информация, че всяка следваща медия разкрива нови хоризонти, че т.нар. ние-журналистика е нов етап в развитието на свободното слово и пр.), се балансира чрез обосновани убеждения (че технологията трябва да бъде настойчиво социализирана, че не може без медийна грамотност, че възможностите на обществените медии не следва да бъдат надценявани, че хибридизацията на медиите не умножава демократичните практики и т.н.). Всички тези съмнения присъстват в края на VII глава и в заключението, като преди това са укрепвали в редица конкретни констатации. Анализът на Ралица Филипова запазва сетивност към заложените в медийната трансформация социални изпитания.

От моя гледна точка, трудът като цяло страда най-вече от многократното „започване отначало”. Това е наглед само структурен, но на практика и съдържателен проблем. В стремеж да следва или историческия ред, или

конкретна схема, докторантката многократно изоставя собствени хрумвания и идеи, включително твърде интересни и заслужаващи внимание именно в перспективата на основното изследователско търсене. Изразявам също така съмнение, че класификациите и систематизациите, които се вземат като база за очертаване/съпоставяне на медийните развития, са винаги добре избрани. Мисля, че работата щеше да спечели, ако в нея бе подчертан по-отчетливо аспектът на рецепцията – фактическа част от медийната специфика, с която авторката свързва бъдещето на всяка една медия. Една ясна рамка от по-разгърнати увод и заключение също щеше да е от полза за изтъкване на основните тези на изследователката.

По темата на дисертацията Ралица Филипова е направила пет публикации, които представляват части от труда. В хода на изложението тя поднася на читателя „речници”, чието съдържание надхвърля нуждите на прочита. Авторефератът отразява съдържанието на дисертацията. Приносите са формулирани коректно и попадат в кореспонденция с качествата на текста, както аз ги виждам.

В заключение:

Изказаните по-горе съображения, взети в тяхната съвкупност, ми дават основание да оценя рецензирания труд като самостоятелно изследване с редица достойнства и да предложа на членовете на научното жури **на Ралица Филипова да бъде присъдена ОНС „доктор”** в професионалното направление „Обществени комуникации и информационни науки”.